

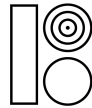

ГЛОБАЛЬНЕ
ПАРТНЕРСТВО
УКРАЇНИ

УКРАЇНА Х КРАЇНА ПАРТНЕР

ЕКОНОМІЧНИЙ
ВИМІР ВІДНОСИН

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Ірина Коссе, Провідний науковий співробітник, ІЕД
УКРАЇНА - АСЕАН: ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ВІДНОСИН

© Рада зовнішньої політики "Українська призма", 2024

Матеріал підготовлено в рамках проекту "Нові глобальні партнерства – експертна дипломатія та адвокація" за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

УКРАЇНА - АСЕАН: ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ВІДНОСИН

Ірина Коссе, Провідний науковий співробітник, ІЕД

Резюме

АСЕАН, що об'єднує десять країн з населенням понад 650 мільйонів людей та сукупним ВВП більше 3 трильйонів доларів США, є важливим економічним блоком у регіоні. Проте торговельно-економічні відносини між Україною та АСЕАН залишаються недостатньо розвиненими, попри наявний потенціал.

Основними торговельними партнерами України серед країн АСЕАН є Сінгапур, Індонезія, Малайзія, В'єтнам та Таїланд. Україна експортує до країн АСЕАН переважно зернові культури, олію, чорні метали та продукцію машинобудування, тоді як імпортує електроніку, текстиль, гуму та пальмову олію. Обсяги прямих іноземних інвестицій між Україною та АСЕАН залишаються відносно низькими - за 2015-2023 роки країни АСЕАН інвестували в Україну лише 174 млн доларів США, що становить 1% від усіх ПІІ за цей період.

Основними викликами у розвитку відносин є географічна віддаленість, культурні та мовні відмінності, недостатня обізнаність про можливості ринків, регуляторні відмінності та політична нестабільність. Водночас існують значні перспективи для розширення співпраці, особливо в аграрному секторі, ІТ-індустрії, освітній сфері, відновлюваній енергетиці та туризмі. Успішними прикладами співробітництва є діяльність українських ІТ-компаній в регіоні, спільні проекти у машинобудуванні та фармацевтичній галузі.

Ця Аналітична робота присвячена економічним відносинам між Україною та АСЕАН. Аналізується поточний стан та перспективи економічних відносин між Україною та Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Для посилення економічної співпраці рекомендується розглянути можливість укладання преференційних торговельних угод, створення спільних торговельних платформ, розвиток освітніх та наукових обмінів, відкриття торгових представництв України в ключових країнах АСЕАН та активізацію участі в міжнародних форумах і самітах. Особливу увагу варто приділити адаптації українських товарів та послуг до специфічних потреб ринків АСЕАН та розвитку прямих контактів між бізнес-спільнотами обох сторін.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
АСОЦІАЦІЯ ДЕРЖАВ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ	6
ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНА-АСЕАН	9
ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	22
ЕКОНОМІЧНІ ПРОЄКТИ ТА СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА	25
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	28

ВСТУП

Економічне співробітництво між Україною та Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) набирає все більшого значення в умовах глобальних економічних змін і війни з Росією. Зважаючи на значний потенціал економічного зростання регіону, Україні важливо встановлювати та зміцнювати зв'язки з країнами АСЕАН для диверсифікації своїх експортних ринків та залучення інвестицій.

АСЕАН, заснована 8 серпня 1967 року, є важливим регіональним економічним блоком, що об'єднує десять країн (Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд та В'єтнам) з населенням понад 650 мільйонів людей та сукупним ВВП, що перевищує 3 трильйони доларів США (станом на 2024 рік). Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 рік)¹ не згадує окремо АСЕАН. Водночас, в п.149 зазначається, що Україна приділятиме увагу формуванню зон вільної торгівлі та розширенню коопераційних зв'язків у військово-технічній, аерокосмічній та науково-технічній сферах, інституціоналізації відносин з Асоціацією держав Південно-Східної Азії. Остання дуже важлива в залученні інвестицій до промислового та аграрного секторів України з фінансових центрів регіону.

В останні роки, зокрема після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, економічні відносини між Україною та АСЕАН стали предметом особливої уваги. Необхідність пошуку союзників, диверсифікації торговельних партнерів, а також пошук нових ринків збуту для українських товарів, стали ключовими аспектами зовнішньої політики України. У лютому 2024 року Міністерством закордонних справ України було представлено Стратегією роботи з країнами АСЕАН.² Зокрема там робиться акцент на розвитку бізнесу та підтримці експорту, що вказує на намір створити умови для легшого входження українських компаній на ринки АСЕАН.

Однак, попри позитивну динаміку у розвитку двосторонніх відносин, багато викликів залишаються невирішеними, включаючи географічну віддаленість, культурні бар'єри та недостатню обізнаність українців про ринок АСЕАН.

На десять країн АСЕАН працюють п'ять дипломатичних представництв:

1. Посольство України в Індонезії
2. Посольство України в Сінгапурі — також займається відносинами з Брунеєм
3. Посольство України в Малайзії — також займається відносинами з Філіппінами

¹ Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України, 26.08.2021, <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>

² <https://mfa.gov.ua/news/u-kiyevi-vidbuvsvya-zahid-ukrayina-asean-bachennya-spivrobotnictva>

4. Посольство України у В'єтнамі — також займається відносинами з Камбоджею.
5. Посольство України в Таїланді — також займається відносинами з Лаосом та М'янмою.

Також у Верховній Раді України існують групи дружби з декількома країнами АСЕАН, зокрема з Індонезією, Малайзією, Сінгапуром, В'єтнамом, Камбоджею, Таїландом. Ці групи сприяють зміцненню парламентських зв'язків, поглибленню економічної та культурної співпраці, а також розвитку дипломатичних відносин між Україною та країнами АСЕАН.

РФ активно шукає союзників та нові ринки для своєї продукції та інвестицій, особливо з урахуванням західних санкцій, і країни АСЕАН стали важливою ціллю для розширення економічної взаємодії. Росія намагається посилити зв'язки в таких секторах, як енергетика, військово-технічне співробітництво, сільське господарство та інфраструктура. Особливий акцент робиться на продажі енергоносіїв, зокрема природного газу, а також на військовому експорті. На дипломатичному рівні РФ підтримує активний діалог з країнами АСЕАН через участь у самітах, форумах і двосторонніх зустрічах, зокрема через Східноазійський саміт та інші регіональні ініціативи.

Росія активно працює з країнами АСЕАН, використовуючи різні економічні та дипломатичні платформи, щоб зміцнити свої відносини з цим регіоном. Однією з ключових стратегій РФ є співпраця у рамках багатосторонніх ініціатив, зокрема АСЕАН, Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) і, останнім часом, БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка). Остання намагається розширити свій склад за рахунок нових членів, і деякі країни АСЕАН виявили інтерес до приєднання до цієї організації.

Таїланд є однією з країн, які заявляли про бажання приєднатися до БРІКС. Уряд бачить участь у цьому блоці як можливість розширення економічного співробітництва, диверсифікації своїх торговельних партнерів та зміцнення своєї позиції на світовій арені.

Індонезія також розглядається як потенційний кандидат на приєднання до БРІКС. Це обумовлено великим економічним потенціалом країни, її активною роллю у регіональних організаціях та зростаючим впливом на міжнародному рівні. У рамках БРІКС Росія прагне залучити Індонезію до багатосторонньої співпраці, зокрема у сферах енергетики та інфраструктури.

Малайзія офіційно подала заявку на приєднання до БРІКС. Прем'єр-міністр Малайзії Анвар Ібрагім оголосив про це у липні 2024 року, зазначивши, що цей крок є частиною стратегії країни з диверсифікації зовнішніх економічних відносин та підвищення її міжнародного впливу. Малайзія бачить участь у БРІКС як можливість розширити свій доступ до ринків і зміцнити позиції щодо експорту

таких товарів як пальмова олія, електроніка та гума, де країна має конкурентні переваги.

У контексті БРІКС Росія називає країни АСЕАН, які розглядаються як потенційні учасники, «глобальним Півднем» або «країнами, що розвиваються». Це типова риторика у рамках БРІКС, яка підкреслює важливість нових економік і необхідність створення багатополярного світу. Таке позиціювання дає можливість РФ презентувати себе як одного з лідерів серед країн, що протистоять домінуванню Заходу, а також як партнера для країн АСЕАН. Росія бачить країни АСЕАН як частину ширшої стратегії з формування глобального економічного та політичного блоку, який протистоятиме впливу західних країн та встановлюватиме нові правила світової економіки.

Ця аналітична робота має на меті дослідити сучасний стан економічних відносин між Україною та країнами АСЕАН, оцінити потенціал для подальшого розвитку співпраці, а також окреслити рекомендації щодо покращення торгівельних та інвестиційних зв'язків між цими регіонами.

АСОЦІАЦІЯ ДЕРЖАВ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії) — це регіональна організація, створена для сприяння політичній, економічній і соціокультурній інтеграції між країнами Південно-Східної Азії. Організація була заснована 8 серпня 1967 року в Бангкоку, Таїланд. Її початковими членами були Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд. Згодом до АСЕАН приєдналися Бруней, В'єтнам, Лаос, М'янма та Камбоджа, що зробило організацію об'єднанням десяти країн.

Основними цілями АСЕАН є прискорення економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку у регіоні, а також сприяння регіональному миру, безпеці та процвітанням.³

Головною метою АСЕАН є сприяння економічній інтеграції через створення єдиного ринку, який дозволяє вільну торгівлю товарами, послугами та капіталом між країнами-членами. Крім того, організація працює над зміцненням політичної стабільності у регіоні шляхом дипломатичного діалогу та співпраці у питаннях безпеки. Соціокультурне співробітництво також є важливою частиною діяльності АСЕАН, яка включає культурний обмін, спільні освітні проекти та екологічну взаємодію.

Сьогодні АСЕАН є важливим гравцем у світовій економіці завдяки своєму стратегічному розташуванню та значному економічному потенціалу. Країни-члени АСЕАН мають сумарний ВВП понад 3 трильйони доларів США і населення понад 650 мільйонів осіб. Найбільша за площею та населенням країна АСЕАН — Індонезія, яка має населення близько 277,5 мільйонів осіб, тоді як Бруней є країною з найменшою кількістю населення — 0,5 мільйона осіб. Населення країн-членів АСЕАН у 2023 році складало 7,7% населення світу.

Організація відіграє ключову роль у міжнародній торгівлі та безпеці, діючи як важливий торговий і дипломатичний вузол між Азією, Європою та іншими регіонами. Крім того, АСЕАН активно взаємодіє з багатьма міжнародними партнерами, такими як Китай, ЄС, Росія, США та ін., через регулярні саміти та форуми.

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) АСЕАН є ключовим елементом економічної інтеграції у регіоні Південно-Східної Азії. Угода про створення ЗВТ була підписана у 2009 році та набула чинності у 2010 році, з планованим завершенням імплементаційного періоду у 2025 році. До ЗВТ входять всі десять країн-членів АСЕАН: Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд та В'єтнам. Важливо зазначити, що ця ЗВТ стосується виключно торгівлі товарами.

³ <https://asean.org/asean-charter/>

Головною метою ЗВТ АСЕАН є зниження тарифів на товари між країнами-учасницями, щоб сприяти торгівельному обміну та підвищити конкурентоспроможність регіону на світовій арені. Наприклад, Малайзія, як одна з провідних економік регіону, завершила перехідний період зі зменшення тарифів у 2017 році. Наразі середня ставка тарифу в Малайзії становить лише 0,3% і застосовується до 98,7% тарифних ліній. Існує різниця між тарифами на продовольчі та непродовольчі товари: для продовольчих товарів середній тариф становить 1,7% і охоплює 91,3% тарифних ліній, тоді як для непродовольчих товарів тариф фактично знижений до 0% і охоплює 99,7% тарифних ліній.⁴ Це викликано тим, що продовольчі товари, особливо аграрна продукція, часто є більш чутливими до регулювання у країнах-членах АСЕАН через необхідність захисту місцевих виробників і забезпечення продовольчої безпеки. Багато країн регіону, включаючи Малайзію, намагаються підтримати свій аграрний сектор, який може стикатися з жорсткою конкуренцією від імпорту. Як результат, для таких товарів можуть зберігатися вищі митні тарифи, хоч вони й знижені у межах ЗВТ.

Угода встановлює чіткі правила щодо визначення походження товарів. Преференційні тарифи застосовуються до товарів, якщо частка регіонального вмісту країн АСЕАН становить не менше 40% ціни FOB або якщо товари пройшли зміну тарифного коду на чотиризначному рівні. Для сільськогосподарської продукції вимоги ще суворіші - товари мають бути повністю вирощені або виготовлені у країні походження. Для підтвердження походження товару використовується спеціальний Сертифікат походження.

ЗВТ АСЕАН також приділяє значну увагу нетарифним бар'єрам у торгівлі. Угода забороняє використання будь-яких технічних бар'єрів та нетарифних методів регулювання, які не визнаються Світовою організацією торгівлі (СОТ). Ліцензування імпорту відбувається відповідно до Угоди СОТ про ліцензування імпорту. Для спрощення торгівельних процедур було створено Єдине вікно для міжнародної торгівлі, яке дозволяє компаніям-імпортерам автоматично подавати всі необхідні документи та проходити спрощену митну процедуру.

У сфері санітарних та фітосанітарних заходів країни-учасниці мають право використовувати будь-які типи захисту, дозволені Угодою СОТ про використання санітарних та фітосанітарних заходів.⁵ Це забезпечує баланс між сприянням торгівлі та захистом здоров'я населення та сільського господарства.

Для вирішення торгівельних спорів у рамках ЗВТ АСЕАН використовується механізм Комітету АСЕАН з питань торгівельних та інвестиційних консультацій,

⁴ Оцінка впливу лібералізації режиму торгівлі між Україною та країнами Транс-тихоокеанського партнерства, ІЕД, 2023 http://www.ier.com.ua/ua/fta_ukraine/topp_countries

⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_006#Text

створений ще у 2004 році. Цей комітет формує консультаційний орган для розгляду спорів, що сприяє мирному та ефективному вирішенню конфліктів.

Вплив ЗВТ на торговельні потоки можна проілюструвати на прикладі Малайзії. З 2013 року Малайзія має профіцит у торгівлі з країнами АСЕАН, хоча в попередні роки спостерігалися як дефіцити, так і профіцити. Сінгапур виступає основним експортним партнером Малайзії в рамках цієї ЗВТ, що підкреслює важливість регіональних економічних зв'язків.

Сінгапур, як одна з найрозвиненіших економік регіону, відіграє ключову роль у функціонуванні та розвитку цієї торговельної угоди. У 2017 році Сінгапур завершив перехідний період зі зменшення тарифів, досягнувши разючих результатів. Наразі середня ставка тарифу в Сінгапурі становить лише 0,3% і застосовується до 98,7% тарифних ліній, що свідчить про високий рівень лібералізації торгівлі.⁶

Цікаво відзначити різницю між продовольчими та непродовольчими товарами: для продовольчих товарів середній тариф складає 1,7% і охоплює 91,3% тарифних ліній, тоді як для непродовольчих товарів тариф повністю усунутий (0%) і стосується 99,7% тарифних ліній. Ця політика нульових тарифів на непродовольчі товари підкреслює прагнення Сінгапуру до максимальної відкритості торгівлі. Крім того, у рамках угоди заборонено використовувати квотування для імпорту певних товарів, що додатково сприяє вільному руху товарів.

Для окремих країн ЗВТ АСЕАН має стратегічне значення. Наприклад, для Сінгапуру ЗВТ сприяло не лише розвитку торгівлі, але і й стало інструментом зміцнення регіональної інтеграції у рамках АСЕАН. Сінгапур протягом тривалого часу виступає нетто-експортером товарів у рамках цієї ЗВТ, що свідчить про його сильні позиції в регіональній торгівлі.

Зона вільної торгівлі АСЕАН є важливим інструментом для поглиблення економічної інтеграції та розвитку співпраці між країнами регіону. Розширення ЗВТ і подальше зниження тарифів можуть створити нові можливості для бізнесу та сприяти зростанню економік країн.

⁶ Оцінка впливу лібералізації режиму торгівлі між Україною та країнами Транс-тихоокеанського партнерства, ІЕД, 2023 http://www.ier.com.ua/ua/fta_ukraine/tpp_countries

ОГЛЯД ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНА-АСЕАН

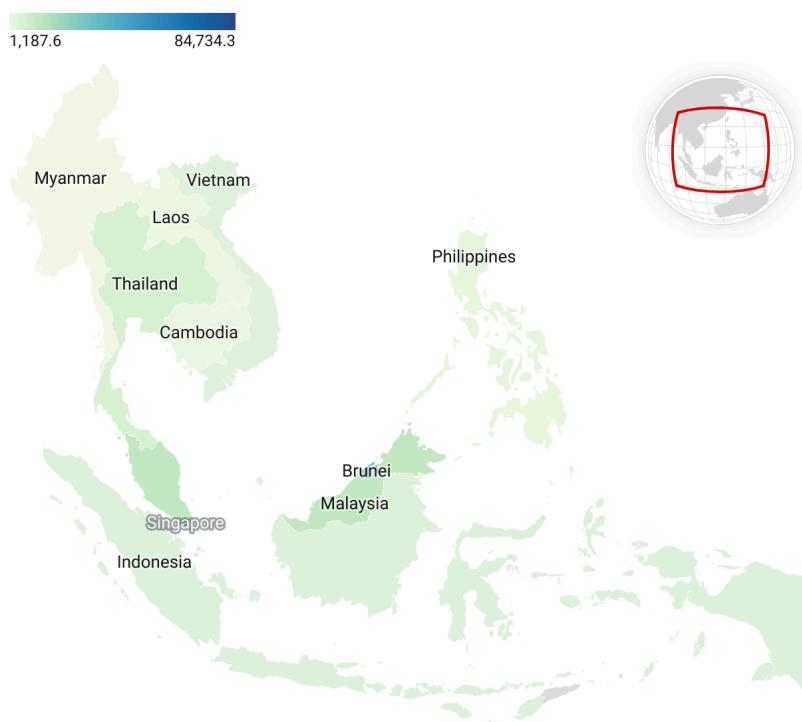
2.1. Економічні показники України та країн АСЕАН

АСЕАН, який об'єднує десять країн, є важливою, передусім економічною, організацією у регіоні, що надає Україні можливості для розширення співпраці та розвитку нових ринків збуту.

На країни АСЕАН у 2022 році припадало 3,8% світового ВВП (останні наявні дані). Виробництво в Індонезії становило 1,37 трильйона доларів США, що є лівовою часткою загального ВВП регіону. У загальному ж ВВП країн АСЕАН у 22 рази більше за ВВП України. ВВП України у 2023 році склав 5,2 тисячі доларів на одну особу,⁷ тоді як середній показник ВВП на одну особу країн АСЕАН дорівнює 5,9 тисячі доларів. Найбільший показник ВВП на душу населення має Сінгапур (84,7 тисячі доларів США), а найменший — М'янма (1,2 тисячі доларів США) (див. Рис. 1).

Рисунок 1. ВВП на одну особу країн АСЕАН, дол. США, 2023⁸

GDP per capita (current USD)

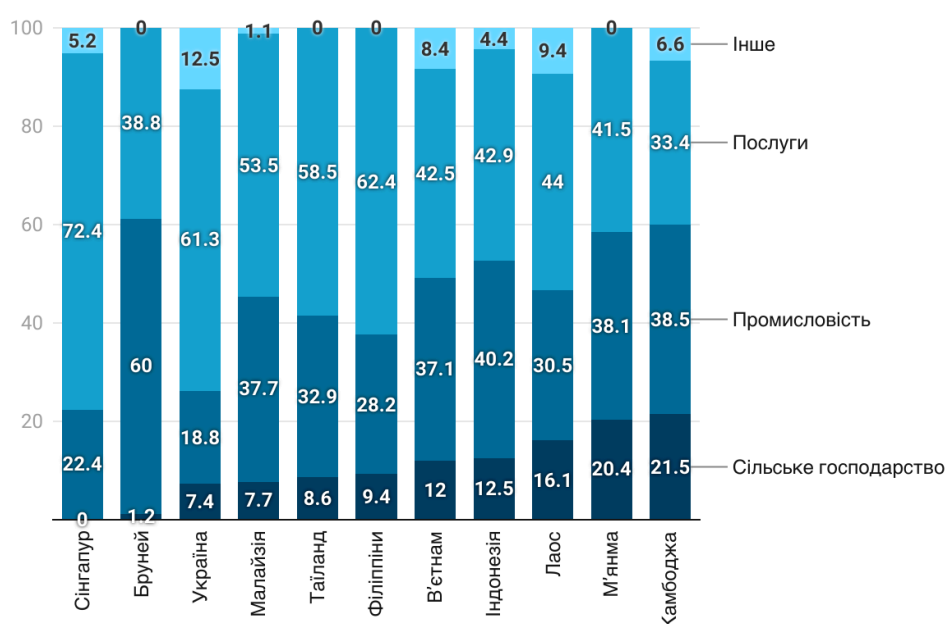
Created with Datawrapper

⁷ за поточними цінами

⁸ Джерело: Світовий банк <https://data.worldbank.org>

Структура доданої вартості в Україні та країнах АСЕАН демонструє певні відмінності. Сфера послуг становить основний складник економіки обох регіонів, але в Україні послуги займають 61,3% доданої вартості, у той час, як для країн АСЕАН цей показник складає в середньому 49%. Промисловість має більшу роль в економіках АСЕАН (36,6%) у порівнянні з Україною (18,8%). Сільське господарство важливіше для країн АСЕАН (11%), ніж для України (7,4%).

Рисунок 2. Структура доданої вартості України та АСЕАН у 2023 році (% ВВП)⁹

Варто зазначити, що ці цифри є усередненими для АСЕАН, і між окремими країнами-членами існують значні відмінності. Наприклад, у Сінгапурі сфера послуг становить понад 70% ВВП, тоді як у М'янмі та Камбоджі сільське господарство все ще складає значну частку економіки. Пріоритетність секторів економіки можна оцінити за обсягами торгівлі. Так, найбільший товаропотік країн АСЕАН відбувається в торгівлі електронним (27% загального товарообігу в 2022 році) та іншим обладнанням (10%), паливом та нафтою (15%), товарами з пластику (3%) та залізом (3%). Серед послуг виділяються транспортні (27% експорту послуг в 2022 році), туристичні (11%), фінансові (9%) та телекомунікаційні (8%) послуги.¹⁰

Згідно з **ASEAN Community Vision 2025**,¹¹ АСЕАН має кілька ключових пріоритетів у своєму розвитку. Організація прагне створити високоінтегровану та згуртовану

⁹ Джерело: Світовий банк <https://data.worldbank.org>

¹⁰ <https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2023/10/ASH-2023-v1.pdf>

¹¹ <https://asean.org/our-communities/economic-community/>

економіку, де існує вільний рух товарів, послуг, інвестицій, капіталу та робочої сили. Це дозволить розвивати виробничі мережі в регіоні та посилити роль АСЕАН у глобальному ланцюжку поставок.

АСЕАН також працює над створенням конкурентного, інноваційного та динамічного регіону, приділяючи особливу увагу впровадженню політики конкуренції, захисту прав споживачів та інтелектуальної власності. Важливим пріоритетом є покращення взаємопов'язаності між країнами-членами через розвиток транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, енергетичної інфраструктури та туризму, а також співпрацю в різних секторах економіки.

Організація ставить за мету бути стійкою, інклюзивною та орієнтованою на людей, підтримуючи розвиток малого та середнього бізнесу і сприяючи інтеграції менш розвинених членів АСЕАН. Нарешті, АСЕАН прагне стати глобальним гравцем через інтеграцію в світову економіку, розвиток торговельних відносин з іншими країнами та регіонами, активну участь у глобальних ланцюжках поставок та залучення іноземних інвестицій. Для відстеження прогресу в досягненні цих пріоритетів АСЕАН використовує комплексну систему моніторингу та оцінки.

Основним експортним партнером для країн АСЕАН виступає Китай, до якого спрямовано 14,8% усього експорту. Крім того, чималу роль також відіграють США та внутрішня торгівля між країнами АСЕАН, на які припадає 14,8% та 21,3% відповідно.¹²

Для України ключовим партнером виступають країни ЄС, на які у 2023 році припало 65% від загального експорту. Іншими важливими партнерами для країни були Туреччина та Китай, на які припало 14% експорту України.

Географія імпорту близька до напрямків експорту. Для країн АСЕАН основними імпортними партнерами виступають Китай (22,9% імпорту), внутрішня торгівля між країнами АСЕАН (20,5%), Південна Корея (7,5%) та Японія (7,2%), у той час, як для України – ЄС та Китай.

Країни АСЕАН на світовий ринок переважно експортують електроніку, якої у 2022 році було експортовано на 557,6 млрд дол. США, що становить 28,4% від загального експорту. Крім того, країни АСЕАН експортують чимало мінерального палива та машин – у 2022 році експорт цих товарних категорій становив 231,7 та 191,2 млрд дол. США відповідно. У той час як для України основним експортним товаром у 2022 році було зерно, якого було експортовано на 9,2 млрд дол. США. Наступними за важливістю товарами для України є олія, залізо і сталь, яких було експортовано на 5,9 та 4,6 млрд дол. США відповідно.¹³

АСЕАН займає досить обережну **позицію щодо санкцій проти Росії**. Загалом країни АСЕАН утримуються від приєднання до санкцій, запроваджених США, ЄС

¹² <https://www.aseanstats.org/publication/asean-statistical-yearbook-2023/>

¹³ <https://www.aseanstats.org/>

та іншими західними країнами. Багато країн АСЕАН мають важливі торговельні та військово-технічні зв'язки з Росією, особливо у сферах енергетики, військової техніки та сільського господарства. Країни АСЕАН уникають прямого засудження дій Росії, закликають до мирного вирішення конфліктів та підкреслюють важливість діалогу. На практиці вони продовжують торгівлю з Росією, не приєднуються до механізмів обмеження цін на російську нафту, а деякі країни навіть посилили економічну співпрацю з Росією. Окремі країни-члени АСЕАН можуть мати дещо відмінні підходи, але загальна лінія організації залишається нейтральною (див. Таблиця 1). Варто зазначити, що така позиція відображає традиційний підхід АСЕАН до міжнародних конфліктів – уникнення прямого втручання та збереження економічних інтересів регіону.

Таблиця 1. Позиція країн АСЕАН щодо Росії

Країна	Антиросійські санкції	Політична позиція щодо РФ	Торгівля з РФ	Механізм обмеження цін на нафту	Фінансові обмеження
Бруней	Ні	Нейтральна	Так	Ні	Часткові**
В'єтнам	Ні	Нейтрально-дружня	Так	Ні	Мінімальні
Індонезія	Ні (публічно виступає проти санкцій)	Нейтральна	Так	Ні	Часткові**
Камбоджа	Ні	Критична	Так	Ні	Мінімальні
Лаос	Ні	Нейтрально-дружня	Так	Ні	Мінімальні
Малайзія	Ні	Нейтральна	Так	Ні	Часткові**
М'янма	Ні	Змішана	Так	Ні	Мінімальні
Сінгапур	Так*	Критична	Обмежена	Так	Суттєві
Таїланд	Ні	Нейтральна	Так	Ні	Часткові**
Філіппіни	Ні	Критична	Так	Ні	Часткові**

Примітки:

*Сінгапур був названий США серед країн, які допомагають обходити санкції проти Росії та Білорусі.

**Часткові обмеження включають:

- Обмеження на великі транзакції через міжнародні банки
- Додаткові перевірки транзакцій з російськими контрагентами
- Уникнення операцій з санкційними банками
- Обережність у використанні SWIFT для російських транзакцій

У колонці «Фінансові обмеження» використана наступна градація: суттєві – активне дотримання міжнародних санкцій, часткові – обмеження через ризики вторинних санкцій, мінімальні – базові перевірки або майже відсутність обмежень.

Якщо порівняти позиції України та Росії в торгівлі з країнами АСЕАН, то ключовими напрямками експорту РФ до АСЕАН є енергоносії (нафта, нафтопродукти та скраплений природний газ), військова техніка та озброєння (особливо активна торгівля з В'єтнамом, М'янмою, Індонезією), мінеральні добрива, метали та металопродукція. Основні перетини з Україною на ринку АСЕАН відбуваються в торгівлі агропродукцією (зерно, соняшникова олія, бобові), металургійною продукцією (сталь, напівфабрикати з металів) та добривами (азотні та комплексні добрива) (див. Таблиця 2).

РФ має перевагу у масштабах поставок, логістичній інфраструктурі, політичній підтримці торгівлі та історично сформованих зв'язках. Україна має перевагу в якості сільгосппродукції, гнучкості цінової політики та відповідності міжнародним стандартам. Проте після 2022 року РФ посилила свої позиції на ринку АСЕАН через зниження цін, в той час, як український експорт був змушений переорієнтуватися на інші ринки.

Таблиця 2. Конкуренція між Україною та РФ на ринках АСЕАН

Товарна категорія	Позиція РФ	Позиція України	Основні ринки АСЕАН	Конкурентні переваги
Пшениця	Сильна	Середня	Індонезія, В'єтнам, Філіппіни, Малайзія	РФ: більші обсяги, нижча ціна Україна: краща якість
Кукурудза	Середня	Сильна	В'єтнам, Малайзія, Індонезія	Україна: краща якість, традиційні зв'язки
Соняшникова олія	Сильна	Сильна	Малайзія, Індонезія	Паритет за якістю, конкуренція за ціною
Сталь/метали	Сильна	Середня	Індонезія, В'єтнам, Таїланд	РФ: ширший асортимент Україна: краще співвідношення ціна/якість
Добрива	Дуже сильна	Слабка	Всі країни АСЕАН	РФ: значно більші обсяги, нижчі ціни
Військова техніка	Дуже сильна	Слабка	В'єтнам, М'янма, Індонезія	РФ: традиційний постачальник

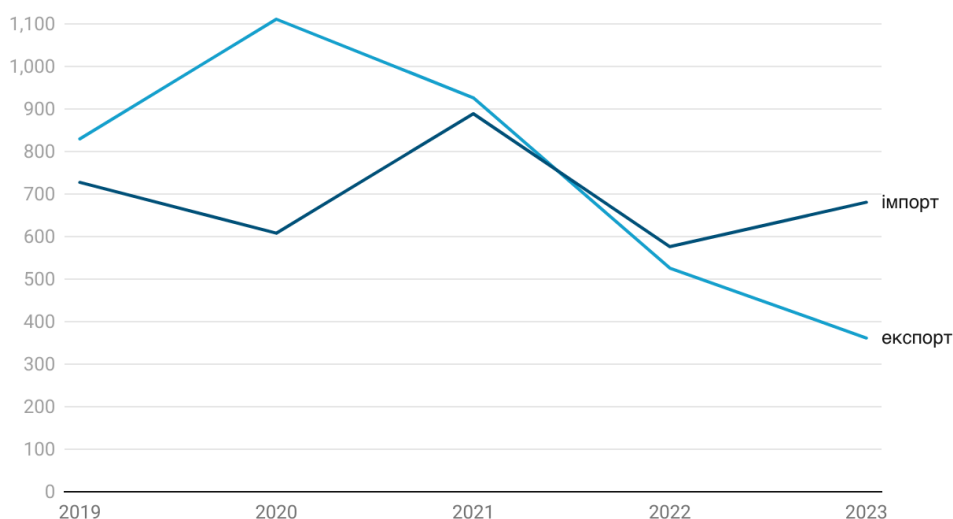
2.2. Поточний стан торгівельно-економічних відносин

Торгівельно-економічні відносини між АСЕАН та Україною поступово занепадають і їх масштаб залишається відносно невеликим порівняно з іншими торгівельними партнерами обох сторін.

Найбільшими торгівельними партнерами України серед країн АСЕАН традиційно є Сінгапур, Індонезія, Малайзія, В'єтнам та Таїланд. Сінгапур також відіграє важливу роль у фінансових та інвестиційних відносинах.

У останні роки спостерігалася тенденція до падіння товарообігу між Україною та країнами АСЕАН. Україна експортує до країн АСЕАН переважно зернові культури, олію, чорні метали та продукцію машинобудування. Імпорт з країн АСЕАН включає електроніку, текстиль, гуму та пальмову олію.

Рисунок 3. Торгівля України з країнами АСЕАН (млн дол. США)¹⁴

Created with Datawrapper

Примітка: дані експорту та імпорту країни, що торгує.

2022 рік став переломним для торгівельно-економічних відносин через повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Це призвело до значного падіння експорту з України до країн АСЕАН через блокаду українських портів та логістичні проблеми. Однак, попри ці виклики, Україна продовжувала експортувати сільськогосподарську продукцію, зокрема через «зерновий коридор».

Структура експорту та імпорту між Україною та країнами АСЕАН демонструє суттєві відмінності, що відображає економічну специфіку обох регіонів.

¹⁴ дані Державної статичної служби України <https://www.ukrstat.gov.ua/>

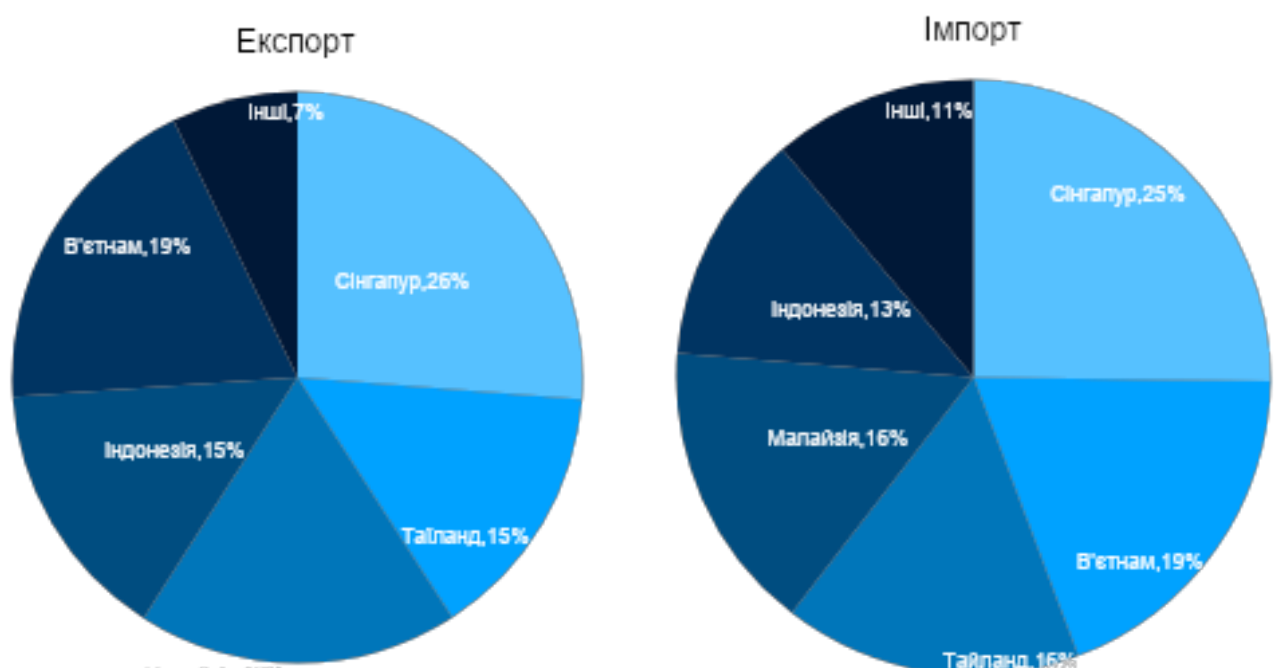
У 2023 році основними категоріями експорту з України до країн АСЕАН були: зернові культури (224 млн дол. США), олія (127 млн дол. США), молоко, яйця та мед (15,8 млн дол. США), продукція машинобудування (13,5 млн дол. США). Імпорт з країн АСЕАН до України у 2022 році включав: електроніку (486 млн дол. США), пальмову олію (148 млн дол. США), продукцію машинобудування (98,7 млн дол. США), взуття (79,5 млн дол. США), автомобілі (53 млн дол. США).

Варто зазначити, що торговельний баланс АСЕАН в цілому позитивний, на відміну від України, яка має дефіцит торгівлі. Експорт товарів країн АСЕАН 2022 року становив 7,8% від світового і сягнув 1,9 трлн доларів США проти 44,4 млрд дол. США в Україні. Імпорт країн АСЕАН становив 7,3% від світового імпорту і також значно перевищував імпорт України – 1,8 трлн дол. США проти 55,2 млрд дол. США для України. Обсяги зовнішньої торгівлі АСЕАН приблизно в 40 разів перевищують показники України, що відображає значно більший розмір економіки АСЕАН та її важливу роль у глобальних торговельних потоках.

Ці дані демонструють значний потенціал для розширення торговельних відносин між Україною та країнами АСЕАН, враховуючи масштаби економіки та зовнішньої торгівлі останніх.

У розрізі країн найбільшу частку в експорті та імпорті товарів у 2022 році займав Сінгапур як важливий глобальний фінансовий центр та хаб реекспорту, з 26% та 25% відповідно (Рисунок 4).

Рисунок 4. Частка країн в зовнішній торгівлі АСЕАН з країнами світу у 2022 році

Ці графіки демонструють, що найбільші економіки АСЕАН – Сінгапур, Таїланд, Малайзія та Індонезія – домінують у зовнішній торгівлі блоку.

Структура торгівлі товарами України та країн АСЕАН має суттєві відмінності.

Що стосується імпорту, то тут між Україною та АСЕАН існують певні схожості. Основним товаром, що імпортує Україна, є мінеральне паливо, імпорт якого у 2022 році становив 12,8 млрд дол. США. Для країн АСЕАН основним імпортним товаром є електроніка: 483,4 млрд дол. США або 25,7% від загального імпорту, за якою слідує мінеральне паливо з 337,5 млрд дол. США. Проте для обох сторін характерним є імпорт машин, який для АСЕАН становить 193,4 млрд дол. США (10,3% імпорту), а також пластмас – 68,3 млрд дол. США для АСЕАН.

Варто зазначити, що структура торгівлі АСЕАН відображає високий рівень розвитку електронної промисловості та машинобудування в регіоні, тоді як експорт України більше зосереджений на сільськогосподарській продукції та сировині. Це вказує на потенціал для взаємовигідної торгівлі між Україною та АСЕАН, де країни можуть доповнювати економіки одна одної.

Варто зазначити, що внутрішня торгівля між країнами АСЕАН відіграє значну роль як в експорті, так і в імпорті, що свідчить про високий рівень економічної інтеграції в регіоні. Крім того, важливість Китаю як торговельного партнера для АСЕАН підкреслює тісні економічні зв'язки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Це схоже на ситуацію в Україні, де ключовим залишається європейський вектор торгівлі, що відображає її географічне положення та економічну орієнтацію.

Торгівля послугами відіграє важливу роль в економіці як країн АСЕАН, так і України, але масштаби та структура цієї торгівлі суттєво відрізняються. Для АСЕАН експорт послуг у 2022 році склав приблизно 467 млрд дол. США, з яких значну частку займають транспортні послуги, туризм та ділові послуги.¹⁵ Сінгапур є лідером регіону в експорті фінансових та ІТ-послуг. Імпорт послуг АСЕАН склав близько 469 млрд дол. США. Україна ж у 2022 році, попри складні воєнні умови, експортувала послуг на суму близько 13 млрд дол. США, з яких майже половину склали ІТ-послуги. Імпорт послуг України становив приблизно 6 млрд дол. США. Важливо відзначити, що для України торгівля послугами, особливо в ІТ-секторі, стала ключовим джерелом валютних надходжень в умовах війни, тоді як для країн АСЕАН вона є важливим, але не панівним сектором зовнішньої торгівлі.

Країни АСЕАН загалом зайняли нейтральну позицію щодо російсько-української війни, але продовжували підтримувати економічні зв'язки з Україною. Це створило певні можливості для диверсифікації українського експорту та пошуку нових ринків збуту в умовах глобальної нестабільності.

Загалом, торговельно-економічні відносини між АСЕАН та Україною залишаються недостатньо розвиненими з огляду на потенціал обох сторін. Існує значний

¹⁵ <https://www.aseanstats.org/publication/asean-statistical-yearbook-2023/>

простір для розширення співпраці, особливо в таких сферах як агропромисловий комплекс, ІТ-технології, освіта та наукові дослідження.

2.3. Ключові економічні угоди та ініціативи

Торгівельно-економічні відносини між Україною та АСЕАН базуються на ряді двосторонніх та багатосторонніх угод, які створюють правову основу для розвитку співпраці. Хоча обсяг цих угод залишається відносно обмеженим у порівнянні з іншими економічними партнерами, їх значення для розширення співпраці є надзвичайно важливим.

Ключовою основою співпраці є двосторонні угоди про торгівельно-економічне співробітництво, які Україна уклала з кількома країнами АСЕАН, зокрема В'єтнамом (1993)¹⁶, Індонезією (1997)¹⁷, Малайзією (2003)¹⁸ та Сінгапуром (2007)¹⁹. Ці угоди регулюють торгівельні відносини, зменшують митні бар'єри та сприяють взаємовигідному партнерству. Доповнюють цю структуру угоди про уникнення подвійного оподаткування, які полегшують ведення бізнесу та стимулюють інвестиційну діяльність між Україною та окремими країнами АСЕАН.

Важливу роль у розвитку економічних зв'язків відіграють міжурядові комісії з економічного та науково-технічного співробітництва з Таїландом, В'єтнамом, Індонезією та Малайзією. Вони є платформою для обговорення актуальних питань та визначення перспективних напрямків взаємодії.

Хоча Україна не є офіційним партнером по діалогу АСЕАН,²⁰ відбуваються регулярні зустрічі на різних рівнях для обговорення можливостей поглиблення економічної співпраці. Ці контакти часто реалізуються у формі меморандумів про взаєморозуміння у різних сферах, таких як сільське господарство, енергетика та освіта. Крім того, у 2021 році Верховна Рада України отримала статус спостерігача в Міжпарламентській Асамблеї АСЕАН.²¹

¹⁶ Угода між Урядом України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про створення українсько-в'єтнамської Міжурядової комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва від 17.11.1993 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704_025#Text В 2021 році на 15 засіданні Міжурядової комісії присутні висловили зацікавленість в укладенні преференційної угоди між Україною і В'єтнамом про вільну торгівлю. <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-vyetnam-aktivizuyut-mizhuryadovij-dialog-z-pitan-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobitnictva>

¹⁷ Торговельна угода між Урядом України та Урядом Республіки Індонезія від 11.04.1997 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360_728#Text В 2023 році Міністерство економіки України разом з ІЕД дослідили потенціал укладення угоди про зону вільної торгівлі з Індонезією. <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=47768224-e5fe-45de-a26f-b2023c4b1f9d&tag=PotensialUkladeniaUgodiProZonuVilnoiTorgivliZIndoneziyu>

¹⁸ Торговельна угода між Урядом України та Урядом Малайзії від 05.06.2003 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/458_004#Text

¹⁹ Діють угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702_002#Text) та про уникнення подвійного оподаткування (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702_004#Text). У 2007 було розпочато перемовини щодо створення зони вільної торгівлі, яка досі не створена.

²⁰ Україна має статус партнера по діалогу з АСЕАН, але не є офіційним партнером по діалогу. Це означає, що Україна підтримує відносини з АСЕАН і може брати участь у деяких заходах, але її участь не є такою ж формальною, як у країн з офіційним партнерським статусом.

²¹ Верховна Рада України отримала статус спостерігача в Міжпарламентській Асамблеї АСЕАН, ВРУ, 28.09.2021, <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/213237.html>

Співпраця також розвивається у рамках міжнародних організацій, зокрема Світової організації торгівлі (СОТ), де Україна та країни АСЕАН мають можливість координувати свої позиції з глобальних економічних питань. Важливим аспектом взаємодії є освітні та наукові обміни, які сприяють розвитку людського капіталу та технологічному співробітництву.

Бізнес-форуми та виставки стали ефективним інструментом для налагодження прямих контактів між підприємцями України та країн АСЕАН. Вони дозволяють представникам бізнесу обмінюватися досвідом, шукати партнерів та вивчати нові ринкові можливості. В таблиці 3 зазначені найважливіші виставки та бізнес-форуми в Азійсько-тихоокеанському регіоні, де брали участь українські компанії у різних форматах: національні павільйони, індивідуальні стенди, бізнес-місії та галузеві делегації.

Таблиця 3. Ключові виставки АТР за участю України

Назва виставки	Країна	Місто	Галузь	Періодичність	Особливості для українського бізнесу
China International Import Expo (CIIE)	Китай	Шанхай	Мультигалузева	Щорічно (листопад)	Найбільша імпортна виставка Китаю, активна участь українських аграріїв
Food & Hotel Asia (FHA)	Сінгапур	Сінгапур	Харчова промисловість	Щорічно	Ключова подія для експортерів продуктів харчування
SIAL China	Китай	Шанхай	Харчова промисловість	Щорічно (травень)	Важлива для експортерів зернових та олії
VietFood & Beverage	В'єтнам	Хошимін	Харчова промисловість	Щорічно (серпень)	Фокус на готовій харчовій продукції
Defense & Security	Таїланд	Бангкок	ВПК	Раз на 2 роки	Представлення української військової техніки
Manufacturing Indonesia	Індонезія	Джакарта	Промисловість	Щорічно (грудень)	Машинобудування та промислове обладнання

METALEX	Таїланд	Бангкок	Металургія	Щорічно (листопад)	Металообробка та машинобудування
Asia Pacific Maritime	Сінгапур	Сінгапур	Морська галузь	Раз на 2 роки	Суднобудування та морські технології
ProPak Asia	Таїланд	Бангкок	Упаковка	Щорічно (червень)	Пакувальне обладнання та технології
AgriTechnica Asia	Таїланд	Бангкок	Сільське господарство	Раз на 2 роки	Сільськогосподарська техніка

Особливу увагу варто приділити розвитку співпраці в ІТ-сфері та космічній галузі. Українські ІТ-компанії активно виходять на ринки країн АСЕАН, пропонуючи свої послуги та експертизу. Основними напрямками співпраці в ІТ-сфері є розробка програмного забезпечення, ІТ-аутсорсинг, кібербезпека, фінтех-рішення, штучний інтелект та машинне навчання. Так, українські ІТ-компанії відкривають офіси та R&D центри,²² представництва, створюють партнерства з технологічними компаніями та співпрацюють з фінтех-стартапами. Наприклад, Aventus IT представлена на азійському ринку з 2018 року та має клієнтів з В'єтнаму та Філіппін. Вона співпрацює з місцевими замовниками, а також продає клієнтам CRM/ERM систему автоматизації кредитування. MGID працює у В'єтнамі, Індонезії та Таїланді. Компанія Avenqa зайшла на ринок Малайзії передусім для того, щоб бути ближчими до її клієнтів з регіону, а компанія Valtech відкрила офіс у Сингапурі понад 15 років тому.

У 2019 році було оголошено про співпрацю ТОВ «НіК», одного з найбільших в Україні виробників автоматизованих систем обліку енергоресурсів та інтелектуальних систем енергоменеджменту, з малайзійською компанією Intra Bekal Sdn Bhd у рамках проекту під управлінням Tenaga Nasional Berhad (TNB).²³ Компанія мала постачати малайзійським споживачам інтелектуальні пристрої обліку електроенергії. Національна енергетична компанія Малайзії Tenaga Nasional Bhd планувала до 2026 року встановити у малайзійських домогосподарствах 9,1 млн. цифрових смарт-лічильників виробництва української компанії «НІК-Електрика».²⁴

А українська «Біофарма» започаткувала стратегічну співпрацю з окремими країнами АСЕАН у сфері переробки плазми крові та виготовлення з неї

²² <https://dou.ua/lenta/articles/it-in-southeast-asia/>

²³ <https://t.ly/yDf1V>

https://www.linkedin.com/posts/muhammad-ariff-13114013a_training-program-for-tnb-smart-meter-infrastructures-activity-6536927160505069568-Odkb/

²⁴ https://lb.ua/world/2020/08/07/463471_vid_yabluk_smartlichilnikiv_yak.html

фармацевтичної продукції, розпочавши експорт імуноглобуліну до Філіппін. Компанія також до повномасштабного вторгнення вивчала можливості відкриття заводу з переробки плазми на території В'єтнаму та налагодження співпраці з фармацевтичними компаніями Малайзії «Pharmaniaga», «Duopharma» та «Zuellig Pharma».

У космічній сфері Україна має досвід співпраці з деякими країнами АСЕАН щодо запуску супутників, що відкриває перспективи для подальшої високотехнологічної взаємодії. На 53-му Паризькому авіасалоні у Ле-Бурже у червні 2019 року українське держпідприємство «Південмаш» та малайзійський Аерокосмічний консорціум «TIJUAN-Galaxy» підписали меморандум про співробітництво. Українські фахівці планували долучитись до розробки та експлуатації в Малайзії ракетно-космічної системи з авіаційним типом старту для орбітальних пусків мікро- та нано-супутників.

Українці та тайці спільно розробили і виготовили в Таїланді командно-штабу машину БТР-3Е1КШ. У листопаді 2019 року віце-прем'єр-міністр Таїланду Правіт Вонгсуван урочисто презентував стенд із нею на відкритті найбільшої в регіоні оборонної виставки «Defense & Security 2019».²⁵

Попри чинні угоди та ініціативи, потенціал для розширення економічного співробітництва між Україною та АСЕАН залишається значним. У контексті сучасних глобальних викликів та змін в українській економіці, існує потреба в оновленні та розширенні правової бази співробітництва. Це може включати розробку більш комплексних торговельних угод, посилення інвестиційного співробітництва та поглиблення секторальної взаємодії у пріоритетних галузях економіки.

²⁵ Там само

ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Інвестиційне співробітництво між Україною та країнами АСЕАН є важливим аспектом розвитку економічних відносин. Хоча обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) залишаються відносно низькими, потенціал для розвитку співпраці є значним, особливо в контексті відбудови України після війни.

Країни АСЕАН в цілому є нетто-імпортерами прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Найбільше у свою економіку ПІІ у 2022 році залучав Сінгапур – близько 141 млрд дол. США,²⁶ що становить більш ніж половину всіх ПІІ у регіоні АСЕАН. За ним слідує Індонезія та В'єтнам, з 22 млрд дол. США та 17,9 млрд дол. США відповідно.

Основними інвесторами в економіку країн АСЕАН виступають самі країни АСЕАН (інтра-АСЕАН інвестиції), а також Японія, США, Китай, ЄС та Південна Корея. Внутрішньорегіональні інвестиції складають близько 10% від загального обсягу ПІІ в АСЕАН, що свідчить про високий рівень економічної інтеграції у регіоні.

Для України ж основними інвесторами виступають країни ЄС. Всього за 2015-2023 роки країни АСЕАН інвестували в Україну ПІІ на 174 млн дол. США, що становить 1% від всіх ПІІ за цей період.²⁷ Для порівняння, з країн ЄС за цей період надійшло 18 млрд дол. США ПІІ (59%). Водночас, є приклади і вдалих інвестицій країн АСЕАН. Наприклад, у 2004 році сінгапурські компанії Wilmar International Ltd і Delta Exports Pte Ltd створили в Україні ТОВ «Дельта Вілмар СНД», інвестувавши 250 млн дол. США.²⁸ Зараз до ТОВ «Дельта Вілмар Україна» входять два заводи – один з переробки тропічних олій, інший – з переробки олійних культур та комплекс з перевалки рослинних олій у порту Південний, а в 2019 році компанія купила ПрАТ «Чумак», одного з найбільших виробників кетчупу та соусів в Україні. «Дельта Вілмар Україна» є лідером з експорту наливної рафінованої соняшникової олії в Україні.

Також з 2005 року в Україні працює дочка сінгапурської компанії OLAM International, «Олам Україна», яка є провідним постачальником какао-бобів та какао-продуктів, а також найбільшим експортером зерна та сухих молочних продуктів.²⁹ Компанія експортує зерно в Африку, на Близький Схід, в Азію та переробляє фундук, арахіс та кешью з фабрик OLAM International у Туреччині, Індії, В'єтнамі та Аргентині. Olam International Ltd. в Україні належить один елеватор у Київській області потужністю одноразового зберігання 82,3 тис. т.

²⁶ <https://www.aseanstats.org/publication/asean-statistical-yearbook-2023/>

²⁷ Ця цифра включає не всі інвестиції, дані за деякі роки не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

²⁸ <https://www.deltawilmar.com/istoria-kompaniyi/>

²⁹ <https://latifundist.com/kompanii/426-olam-ukraina>

Інші сінгапурські компанії, які продовжують працювати в Україні: суверенний фонд Сінгапуру GIC, інвестфонд Temasek Holdings, інвестиційна компанія Blackstone Singapore, телекомунікаційний оператор SingTel, компанія Universal Success Enterprises, будівельна компанія Meinhardt Group.³⁰

Важливо відзначити, що країни АСЕАН активно працюють над покращенням інвестиційного клімату та залученням ПІІ як ключового фактора економічного розвитку. Багато країн регіону впроваджують політики, спрямовані на лібералізацію інвестиційних режимів та створення спеціальних економічних зон для залучення іноземних інвесторів.

АСЕАН приваблює значні інвестиції у виробничий сектор, особливо в галузі електроніки, автомобілебудування та текстильної промисловості. Регіон також є привабливим для інвестицій у цифрову економіку, інфраструктуру та туризм. Особлива увага приділяється розвитку регіональних виробничих ланцюжків та експортноорієнтованих галузей. Фінансові послуги, нерухомість та охорона здоров'я також є ключовими секторами для інвестицій в АСЕАН.

Україна, зі свого боку, демонструє сильний фокус на ІТ-секторі, який став провідним напрямком для іноземних інвестицій. Сільське господарство, традиційно важлива галузь для України, продовжує залучати значні інвестиції, особливо у вирощування зернових та олійних культур. Відновлювана енергетика, зокрема сонячна та вітрова, також привертає увагу інвесторів. В умовах поточної ситуації в країні, інвестиції часто пов'язані з відновленням економіки та інфраструктури.

Спільними напрямками для інвестицій в обох регіонах є ІТ-технології, виробництво, інфраструктура та фінансові послуги. Однак масштаби та специфіка цих інвестицій різняться. АСЕАН, маючи більший ринок та стабільніше економічне середовище, загалом приваблює значно більші обсяги інвестицій.

В останні роки також спостерігався розвиток співпраці у сфері послуг, особливо в ІТ-секторі. Українські ІТ-компанії почали активніше виходити на ринки країн АСЕАН, пропонуючи свої послуги та відкриваючи представництва в регіоні.³¹ Наприклад, Aventus IT продає клієнтам з В'єтнаму та Філіппін CRM/ERM систему автоматизації кредитування, а рекламна агенція MGID працює у В'єтнамі, Індонезії та Таїланді. Компанія Avenga працює на ринках Малайзії та Сінгапуру через свій малайзійський офіс, пропонуючи там свої ІТ рішення.

Інвестиційні відносини між Україною та АСЕАН залишаються на відносно низькому рівні, але є потенціал для їх розвитку, особливо в контексті майбутньої відбудови України. Деякі країни АСЕАН, зокрема Сінгапур та Таїланд, в минулому

³⁰ <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zustrivsvya-z-kerivnikami-providnih-investicij-91313>

³¹ <https://dou.ua/lenta/articles/it-in-southeast-asia/>

виявляли інтерес до інвестицій в українську економіку, тож Україні потрібно поновити контакти і налагодити комунікацію між бізнес колами обох сторін.

Під час зустрічі між представниками Львівщини та Індонезії у лютому 2024 року обговорювалися можливості створення спільних підприємств і соціальних проектів, зокрема в сферах медичної допомоги, освіти та реабілітації.³²

Важливо відзначити різницю у сприйнятті ризиків. Інвестиції в АСЕАН часто розглядаються як менш ризиковані через відносну стабільність регіону та стійке економічне зростання. Натомість інвестиції в Україну наразі пов'язані з вищими ризиками через війну, що триває, але водночас можуть мати високий потенціал зростання в майбутньому, особливо в контексті відбудови та модернізації економіки.

Ці відмінності в інвестиційних профілях відображають різні етапи економічного розвитку, географічне положення та поточні економічні реалії АСЕАН та України. Вони також вказують на потенційні можливості для співробітництва та обміну досвідом між регіонами в різних секторах економіки.

Інвестиційне співробітництво між Україною та країнами АСЕАН в харчовій, фармацевтичній, оборонній та ІТ галузях має великий потенціал для зростання. Сприяння розвитку інвестиційного клімату, поліпшення бізнес-середовища та зміцнення двосторонніх зв'язків можуть створити нові можливості для інвесторів з обох сторін.

³² <https://loda.gov.ua/news/92391>

ЕКОНОМІЧНІ ПРОЄКТИ ТА СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА

Економічні проєкти та спільні підприємства між Україною та країнами АСЕАН, хоча і не надто численні, демонструють потенціал для плідної співпраці та взаємовигідного розвитку. Ці ініціативи охоплюють різні сектори економіки, відображаючи різноманітність економічних структур обох сторін.

У сфері сільського господарства та харчової промисловості існують успішні приклади співробітництва. Українські компанії беруть участь у проєктах з вирощування та перероблення сільськогосподарської продукції в країнах АСЕАН. Ці проєкти часто включають передачу технологій та обмін досвідом у галузі аграрного виробництва. Так, компанія FadeevAgro, заснована Анастасією Фадєєвою з України та науковцями з Індії та Сінгапуру, працює в Сінгапурі вже чотири роки.³³ Вона займається поставками агропродукції і отримала податкові пільги для стартапів, що свідчить про успішну діяльність на місцевому ринку.

В енергетичному секторі українські компанії брали участь у проєктах з модернізації та будівництва енергетичних об'єктів у країнах АСЕАН. У вересні 2020 року проведено переговори з В'єтнамським інститутом атомної енергетики VINATOM та Центром практичного застосування ядерних технологій «CANTI», у ході яких обговорено питання щодо розвитку співробітництва між Україною і СРВ у галузі видобутку та переробки рідкісноземельних металів, а також перспектив впровадження українських технологій та створення спільних підприємств.³⁴ Подібні проєкти не лише сприятимуть розвитку енергетичної інфраструктури в країнах АСЕАН, але й дозволять українським компаніям розширити свою присутність на міжнародних ринках.

ІТ-сектор став одним з найбільш динамічних напрямків співпраці. Українські ІТ-компанії активно виходять на ринки країн АСЕАН, відкриваючи представництва та створюючи центри розробки програмного забезпечення. Особливо успішними є проєкти у сфері фінансових технологій та електронної комерції, де українські розробники співпрацюють з місцевими партнерами для створення інноваційних рішень, адаптованих до специфіки ринків Південно-Східної Азії.

У машинобудівному секторі існують приклади співпраці у виробництві техніки. До початку повномасштабного вторгнення РФ задля сприяння співпраці в цій сфері, зокрема щодо виробництва композиційних матеріалів і компонентів, виготовлених із них, відбувався процес встановлення контактів між ДП «Антонов» і Малайзійським інститутом технологій композиційних матеріалів (Malaysian

³³ <https://www.fadeevagro.sg/agrobiocomplex-organic-fertilizers>

³⁴ <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-southeast-asia/>

Institute of technology of composite materials) та компанією «AIROD» (Aircraft Inspection, Repair & Overhaul Depot), яка працює над обслуговуванням, ремонтом і капітальним ремонтом літаків Королівських Малайзійських ВПС.³⁵ Також у 2019 році «Антонов» та малайзійський Орган домовилися про реалізацію програми будівництва національного літака.³⁶ На жаль війна завадила реалізації проєкта.

Освітні та наукові проєкти також відіграють важливу роль у розвитку економічних зв'язків. Українські університети та дослідницькі інститути беруть участь у спільних наукових програмах з партнерами з країн АСЕАН, особливо в галузях медицини та інформаційних технологій. Українська фармацевтична компанія «Дарниця» разом з компаніями В'єтнаму та Індонезії бере участь у програмі ВВОЗ з передачі технології мРНК для виробництва мРНК-вакцин.³⁷

Кілька приватних навчальних закладів у В'єтнамі надали стипендії українським студентам, які постраждали від війни.³⁸ Університети Індонезії пропонують спеціальні стипендії для українських студентів. З метою підтримки українських студентів до пандемії Covid-19 діяли студентські обміни У рамках індонезійської урядової програми Darmasiswa Scholarship (вища освіта для студентів з України в Індонезії), а також міжнародної неурядової студентської програми обміну та волонтерства. Впродовж 2002-2023 років 145 студентів з України взяли участь у цій стипендіальній програмі.³⁹ Ці проєкти не лише сприяють обміну знаннями, але й створюють основу для майбутньої економічної співпраці.

Також є успішні випадки співпраці між Україною та деякими державами-членами АСЕАН на міжлюдському рівні. Відомий приклад порятунку юніорської футбольної команди та їхнього тренера з печери Там Луанг у Таїланді у 2018 році проілюстрував ефективну співпрацю між Україною та країнами-членами АСЕАН, коли українські рятувальники відіграли важливу роль у порятунку людей у надзвичайно складних умовах.⁴⁰ Команда українських водолазів у повній темряві проклала підводні провідні кабелі до місця, де дітей було знайдено раніше, що дозволило врятувати їхні життя.

На початку 2023 року українські фахівці протягом тижня навчалися різними техніками розмінування в Камбоджі, продовжуючи навчання шляхом регулярних відеоконференцій. Пізніше камбоджійці провели навчання для українських саперів у Польщі. Під час навчання українських колег камбоджійські фахівці використовували новітній міношукач японського виробництва, який поєднує в собі функції георадару та металошукача та співпрацювали з японськими фахівцями щодо розмінування України.⁴¹

³⁵ <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-southeast-asia/>

³⁶ https://lb.ua/world/2020/08/07/463471_vid_yabluk_smartlichnikiv_yak.html

³⁷ <https://mind.ua/publications/20261205-revolyuciina-tehnologiya-na-pidhodi-ukravina-viroblyvatime-mrnk-vakcini>

³⁸ <https://t.ly/5L92a>

³⁹ <https://kyivdiplomatic.com/ua/news/5494>

⁴⁰ <https://t.ly/5vdAL>

⁴¹ https://www.jica.go.jp/english/information/topics/2023/20230404_11.html

Потенційні сфери для нових проєктів включають розвиток відновлюваної енергетики, де Україна має значний досвід, особливо в сонячній та вітровій енергетиці. Також перспективними є проєкти у сфері космічних технологій, де Україна може запропонувати свій досвід у розробці та запуску супутників. У 2022 році Державне космічне агентство України й Агенція геоінформатики та розвитку космічних технологій Таїланду (GISTDA) домовилися про співробітництво і початок напрацювання спільних проєктів.⁴² Крім того, існує потенціал для розширення співпраці у фармацевтичній галузі та біотехнологіях.

Попри успішні приклади, кількість та масштаб спільних економічних проєктів між Україною та країнами АСЕАН залишаються відносно обмеженими. Це пов'язано з географічною віддаленістю, відмінностями в бізнес-культурі та недостатньою обізнаністю про можливості співпраці. Однак, чимраз більший інтерес до диверсифікації економічних зв'язків з обох сторін створює сприятливі умови для розширення співробітництва та реалізації нових спільних проєктів у майбутньому.

⁴² <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-southeast-asia/>

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Економічне співробітництво між Україною та країнами АСЕАН демонструє значний потенціал для розвитку, попри наявні виклики. Аналіз торгівельно-економічних відносин показує, що співпраця між Україною та АСЕАН має позитивну динаміку, яка свідчить про зростаючий інтерес до взаємної співпраці.

Глобальні економічні тенденції суттєво впливають на відносини Україна-АСЕАН. Дедалі більша роль Азії у світовій економіці підвищує інтерес до співпраці з країнами АСЕАН. Тенденція до диверсифікації торгівельних партнерів, особливо в умовах глобальної нестабільності, створює додаткові стимули для розвитку відносин між Україною та АСЕАН.

5.1. Виклики

Попри потенціал для розвитку економічних відносин між Україною та країнами АСЕАН, існує ряд факторів, які заважають тіснішим зв'язкам. Ці виклики, а також перспективи та потенційні напрямки співпраці, формують складну картину взаємодії між цими регіонами.

Основним бар'єром у розвитку економічних відносин є географічна віддаленість. Велика відстань між Україною та країнами АСЕАН призводить до підвищення логістичних витрат та ускладнення торгівельних операцій. Це особливо актуально для торгівлі товарами з обмеженим терміном зберігання або великогабаритною продукцією.

Інший важливий виклик – це культурні та мовні відмінності. Відсутність глибокого розуміння бізнес-культури та практик ведення справ у відповідних регіонах може створювати перешкоди для ефективної комунікації та співпраці. Це часто призводить до непорозумінь та втрачених можливостей.

Недостатня обізнаність про можливості ринків також є суттєвою перешкодою. Українські компанії часто мало знають про потенціал ринків АСЕАН, а компанії з країн АСЕАН не завжди усвідомлюють можливості, які пропонує український ринок. Це призводить до недооцінки потенційних вигод від співпраці.

Регуляторні відмінності та складності у проходженні українських митних процедур також створюють труднощі. Відсутність прямих торгівельних угод між Україною та АСЕАН як організацією ускладнює процес експорту та імпорту, збільшуючи витрати та час на здійснення операцій.

Політична нестабільність в світі та поточна ситуація в Україні, пов'язана з російською агресією, також впливають на розвиток економічних відносин. Це створює додаткові ризики для інвесторів та може стримувати довгострокові проекти.

5.2. Перспективи

Проте, попри ці виклики, існують значні перспективи для розширення економічної співпраці. Потенційні напрямки включають:

- розвиток співробітництва в аграрному секторі, де Україна має сильні позиції, а країни АСЕАН зацікавлені в імпорті якісної сільськогосподарської продукції.
- поглиблення співпраці в ІТ-секторі, особливо в галузі розробки програмного забезпечення та надання ІТ-послуг.
- розширення взаємодії в освітній сфері, включаючи обмін студентами та науковцями, що може сприяти кращому взаєморозумінню та створенню довгострокових зв'язків.
- співпраця у сфері відновлюваної енергетики, де Україна має значний досвід, який може бути корисним для країн АСЕАН.
- розвиток туристичних зв'язків, що може сприяти не лише економічному обміну, але й культурному збагаченню.

Цифровізація економіки та розвиток електронної комерції відкривають нові можливості для співпраці, дозволяючи подолати географічні бар'єри. Глобальні зусилля з боротьби зі зміною клімату та перехід до зеленої економіки також створюють нові сфери для потенційної співпраці, особливо в галузі чистих технологій та сталого розвитку.

Для подолання наявних бар'єрів та реалізації потенціалу співробітництва необхідні цілеспрямовані зусилля з обох сторін. Це може включати розробку спеціальних програм підтримки бізнесу, спрощення візових процедур, організацію бізнес-форумів та торгових місій, а також розвиток прямих контактів між бізнес-асоціаціями України та країн АСЕАН.

Отже, хоча існують значні виклики у розвитку економічних відносин між Україною та АСЕАН, потенціал для співпраці залишається високим. Глобальні економічні тенденції створюють нові можливості, а цілеспрямовані зусилля з подолання наявних бар'єрів можуть призвести до суттєвого розширення та поглиблення економічних зв'язків між цими регіонами.

Основні сектори, такі як аграрний сектор, ІТ-технології та енергетика, мають високий потенціал для подальшого розвитку відносин. Проте, разом з цим, існують серйозні виклики, включаючи географічну віддаленість, культурні

бар'єри, недостатню обізнаність про ринки та політичну нестабільність в Україні, які потребують вирішення для сприяння ефективному розвитку співпраці.

5.3. Рекомендації щодо посилення економічної співпраці

Ключовим аспектом для успішного співробітництва стане стратегічний підхід у веденні економічної політики та міжнародної співпраці, що допоможе максимально використати потенціал обох сторін. Цей підхід включає розвиток партнерських відносин, укладання вигідних угод та активізацію інвестиційної діяльності.

Усе це підкреслює важливість систематичного та всебічного підходу до розвитку економічних зв'язків між Україною та країнами АСЕАН, що, своєю чергою, може стати основою для створення нових можливостей у майбутньому.

Для поліпшення торговельних відносин між Україною та країнами АСЕАН необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках. Перш за все, варто розглянути можливість укладання преференційної торговельної угоди між Україною та АСЕАН або окремими країнами блоку. Це допоможе знизити тарифні бар'єри та спростити процедури торгівлі. Важливим кроком може стати створення спільної торговельної платформи або онлайн-порталу, де компанії з обох сторін могли б легко знаходити партнерів та обмінюватися інформацією про ринкові можливості.

Підвищення якості та безпеки українських товарів відповідно до стандартів АСЕАН також сприятиме збільшенню експорту. Це особливо важливо для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів. Організація регулярних торгових місій та участь у виставках в країнах АСЕАН допоможе українським виробникам краще зрозуміти потреби місцевих ринків та налагодити прямі контакти з потенційними партнерами.

Щодо стратегій залучення інвестицій, Україні варто розробити цільову програму для інвесторів з країн АСЕАН. Ця програма може включати спеціальні податкові стимули, спрощені процедури реєстрації бізнесу та надання підтримки в адаптації до місцевого бізнес-середовища. Створення спеціальних економічних зон, орієнтованих на інвесторів з АСЕАН, може стати додатковим стимулом для залучення капіталу.

Важливо також підвищити інформованість про інвестиційні можливості в Україні серед бізнес-спільноти АСЕАН. Це можна зробити шляхом проведення інвестиційних форумів, організації презентацій українських проєктів в країнах АСЕАН та активної роботи українських дипломатичних представництв у напрямку економічної дипломатії.

ЗА ФІНАНСОВОЇ
ПІДТРИМКИ:

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ

Рада зовнішньої політики «Українська призма»
вул. М. Коцюбинського 1, оф. 202, Київ, Україна
www.prismua.org
info@prismua.org